

Fenerdeki Fethiye camii

Fenerden geçerken Fethiye camiinden bahsetmek icabeder. Çünkü kilseden çevirme olan bu cami, İstanbulun fethini müteakib ilk patrikhane ittihaz edilen binadır.

Fatih İstanbula girdikten sonra, Bizanslılara karşı çok âlicenap davranmış, bunların serbestçe âyinlerine müsaade etmiş, kiliselerinden bir çoğunu kendilerine bırakmıştı.

Yenadyos ismindeki baş piskaposu patrik tayin etmiş, o da Marya Pamakristos kilisesini (Şimdiki Fethiye camii) patrikhane ittihaz ederek oraya yerleşmişti. Marya Pamakristos «tam manasile mes'ud» manasına geliyormuş. Bu kiliseye «Havariyon kilisesi» de derler. Çünkü kubbesinde Hazretî Mesih ile etrafını çevirmiş olan on iki havarının mozayiklerle gayet sanatkârane surette işlenmiş tasvirleri vardır.

Patrik buraya yerleştikten sonra, bir gün Fatih kendisini bu kilisede ziyarete gelmiş ve hattâ onunla mezhebe müteallik bir hasbühalde dahi bulunmuştur.

Patrik bu kilisede ancak iki sene kalmıştır. Çünkü bu mahallede Türkler çoğunluğu teşkil etmeğe başlamışlardı. Bunun üzerine patrik kendi mezhepdaşlarının daha kalabalık bulunduğu Balat mahallesinde Demetrius kilisesine nakletmişti. Patrikhane kilisesi olan «Ayayorgi» kilisesine nakledilmiş ve o zamandanberi yerinde kalmıştır. Burada yeni yeni binalar yapılmış, patrik için ayrı daireler, salonlar, kütüphane, diğer rahiplere mahsus binalar, mahfuzat daireleri, bir mektep binası vesaire vücuda getirilmiş, bu suretle Fener dinî bir merkez halini almıştır.

Havariyon kilisesinin etrafında Türkler çoğalmağa başladığı zaman Patrik Yendiyos burasının camie tahvil edileceğini herhalde anlamış bulunuyordu. Filvaki bu kilise Üçüncü Murat zamanına kadar (1574-1595) patrikane olarak kalmıştır. Ondan sonra Üçüncü Muradın sadrazamı Mehmed Paşa tarafından vaki olan talep üzerine camie tahvil edilmiş, o tarihte Gürcistan ile Azerbaycanın fethi hatırası olmak üzere camie «Fethiye» adı konmuştur.

«Fethiye camii» beşinci tepenin üzerinde mühim Bizans abidelerinden biridir. Fenerle Halice hâkim bir mevkidedir. Mariya Pamakristos ismindeki bir kadın manastırının kilisesi idi. Kimin tarafından hangi tarihte inşa ettirildiği belli değilse de, imparator Mişel Paleolog'un yeğeni Mişel Glabas Tarhanyot tarafından 1315 te kâmil tamir ettirildiği malûmdur. Güney doğu tarafındaki küçük kilise Mişel Glabas'ın karısı tarafından kocasının şerefine yaptırılmıştı. Kilisenin dış duvarı üzerine de şu kitabeyi hâkkettirmisti: «Ey kocam, nurum, bana hayat veren nefes sensin. Seni selâmlarım. İşte karının sana hediyesi Sen kendi inine çekilip unutulacağına, mücadeledede uyanık bir arslan gibi burası sana lâyük bir türbe olacaktır. Fakat ben bu taş binayı ancak ordusunu keşfeder de, rahatımı bozar korkusile yaptırdım...»

Bu sütunundan ikisi hâlâ görülmektedir.

Havaryin kilisesi Bizans devrinin en zengin kiliselerinden biri idi. Mozaikleri ve tasvirleri pırıl pırıl parlardı. Patrikhane ittihaz edildikten sonra havariyuna ait mahfuzat buraya nakledilmiş, bu suretle Rum cemaatinin mühim bir ziyaret merkezi oldu.

İmparator Aleksî Komnen ile kızı Anna Komnen bu kiliseye gömülmüşlerdi. Bu kadın «Aleksiyad» adında bir tarih kitabı da yazmıştı. Kadının mezarı yekpare taştandı. Köşelerinde her birine taştan iki başlı kartallar vardı. Bunlardan başka birçok Paleolog'ların da buraya gömülmüştü. Gerek bu, gerek civarındaki «Aya Yani Vautisti» (Şimdiki Ahmet Paşa mescidi) de İdris Paşa tarafından tahvil edilmişlerdir.

Halihazırda bu abidenin Bizans mimarisinin en güzel bir nümunesi olarak dış manzarasından maada, kubbesindeki mozaikler de takdirle seyredilir. Mesihin tasviri ve on iki havarinin tasvirleri Kariyedeki mozaiklere faik addedilmektedir. Bazı müverrihlere göre, bu mozaikler on dördüncü asır iptidalarına aittir.

Kubbeyi tutan Pilpoyeler yüksek olduğu için içi biraz karanlıktır. Mihrap mahallî sonradan Türkler tarafından inşa edilmiştir. Cami, Bizanslıların tuğlaları tezyinat makamında ne kadar büyük bir marifetle tertip ettiklerine bir nümune teşkil eder. Saçak altlarında destere dışı tarzındaki tuğla çıkıntılar da gayet güzeldir.

Bilhassa altın zemin üzerine işlenmiş olan mozaikleri son derece sanatkâranedir. Bu mozaikler şimdiye kadar iyi bir halde muhafaza edilmişlerdir. Kubbenin ortasında Hazreti İsa'nın tasviri vardır. Bir relinde incil bulunduğu halde, diğer eliyle taziz eder vaziyette durmaktadır. Etrafındaki duvarlar içinde de on iki havarinin tasvirleri vardır.

Fethiye camininin tarihine bağlı olarak o civardaki Ahmet Paşa mescidi de, eski Aya Yani Vaptisti kilisesidir. 12 de İkinci Jüstinyen zamanında burada ruhani meclisler kurulduğu söylenirse de, bu cihet pek iyi anlaşılmamıştır.

Bu kilise de Yeniçeri ağalarından vezir olan Siyavuş Paşanın damadı Ahmet Paşa tarafından mescide çevrilmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerde İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0601703